

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 5. aprila 1856.

Kakšino drevje naj bi sadili kmetovavci po svojih zemljiščih?

(Dalje.)

II. Izbera prikladnega drevja.

Ko si je gospodar v sadilnici mnogo drevesic bil izredil, zamore po volji izbrati take plemena, ktere njegovi zemlji in podnebjju tistega kraja se prilgajo, ali ktere za njega posebno so pripravne ali v domačo rabo al za prodajo v daljne krajine. Te razne plemena drevja zamore tedaj gospodar, gledaje na njih lastnosti, presaditi na sledeče mesta: 1. na visoke zemljišča; 2. na stermine, kterih ne more lahko obdelovati; 3. na nizke in močvirnate zemljine; 4. na ljukničasto zemljo ali na šotišča; na bregove in primorja; 6. na zemljišča boljše glebe.

Od teh hočemo zdaj posebej govoriti.

1. Nasadba drevés na visoko ležečih zemljiščih. Po visokih gorah in hribih rastejo najbolje bor, mecesen in smreka, planinski jesen in breza; po srednjih višavah naj bi se tudi bukev redila.

Bor je sploh znano lepo drevó. Govoré od njega obširno koristne bukve: „Umno kmetovanje“, tedaj zavračamo častite bravce tjé na 308. stran. Le ondi rečenemu dostavljamo še naslednje: Nekterim legam je to drevo posebno ugodno. Raste namreč prav dobro na najplitvejši pa najsuhejši zemlji; po najslabejših blatovinah, če le neposrednje niso mokre, akoravno bi bile vse z mahom obraščene; tudi se dá zrediti povsod, koderkoli nad prodom ali po pešenici kratko resje poganja, ob peskovitih bregovih, na šotastih ne čez 2 čevlja globokih, na prodnati pa ne ilovnati podlagi ležečih zemljiščih. Bor potrebuje podlage, ktera vodo prepuša, tedaj mu je protivna ilovca. Prav dobro se obnaša na visočinah, in les njegov — borovina — je tem bolji, čem visokeja je lega; vendar ga podirajo radi siloviti viharji, in gost sneg utegne v eni noči razrušiti ali poškodovati tretjino borovne nasadbe.

Borovina je ugodna za mnogoverstne kmetijske in stavbine namembe. Akoravno ni tako imenitna, kakor mecesnovina, ima vendar veliko dobrih lastnost: ona raste hitro ter daje za stavbe dovelj močen les. Borovi češirki in les trohljiv služijo revnim ljudém za kurjavo. Mlado tanko borovo protje daje jelenom izverstno hrano pozimi, ter se dá ob visokem snegu tudi ovcam pokladati, po čem prihrani se veliko sená. Boroviče je tudi dobro za kurjavo, za plotove plesti itd. Borovina je tudi prav ugodna za gradjenje brodov, tedaj jo radi kupujejo Angleži. Še nekaj posebnega ima bor: potrebuje namreč malo prostora; na mestu, kakoršnega potrebuje en hrast, lahko stojí čvetero borov. Posebno hasni bor kot obramba mladim nasadbam, iz kterih hočemo visoke gojzde izrediti. V ta namen ogradimo namreč z borovjem nasadbe, da jih silni vetrovi ne lomijo, ne podirajo.

Mecesen je jako koristno drevo. Tudi od njega uči „Umno kmetovanje“ na 308. strani; mi ondi rečenemu dostavljamo tóle: Mecesnovina ima to dobro lastnost, da terpi mokroto in suhoto, tedaj je ugodna za stavbe pri vodah; posebno prikladna je za podboje, kteri, enkrat v tla zabiti, terpijo mnogo let. Kjer ni hrastovine, se dá meces-

novina za ladije in mline upotrebovati. — Mecesen se rad izverže ali boleha rad; tedaj svetujejo dovedni gojzdnarji, naj bi se vsako leto seme jemalo od gorotanskih mecesnov (to drevo je namreč na gorotanskih planinah domá), pa naj bi se sejalo v sadilnice.

Gorski jesen („Umno kmetovanje“ na 312. strani.) To drevo raste rado na suhih in skalnatih višavah, ter se dá posebno za obrambo drugih drevesic porabiti. Zavolj lepega listja, lepega cvetja in prijetnega sadú redijo ga dan današnji pogosto v razveselnih gojzdičih. Les njegov — jesenovina — je gost in terd, in skorja njegova ima mnogo strojila v sebi, ktero ima to imenitno lastnost, da kože, s tem jesenovim strojilom udelane, so mehkejšé in gibkeje od tistih, ktere s hrastovo skorjo strojene so bile.

Breza je kinč bolj merzlih severnih krajin. Popisana je v „Umno kmetovanji“ na 311. strani. Razun ondi povedanega je še to zanimivo v brezi, da iz njene skorje je dobiti neko lepljivo olje, ktero jako diši pa dobro gori. Na Nemškem, Sedmograškem in Rusovskem rabijo to olje pri zdelovanji koč, iz kterih ž njim tako imenovano juhtovino napravljajo, ktere se merčesi zlo bojé zavolj močnega duha njenega.

Bukev (glej „Umno kmetovanje stran 309.)

2. Nasadba dreves po sterminah. Po berdih in hribih ali ob stermih bregovih, kjer ni lahko ali zlo težavno zemljo obdelavati, je najbolje in najkoristnije, če take kraje z drevjem nasadimo. Po stenah in pečinah obnašata se najbolje jesen in javor; po merzlih in močvirnatih berdih tudi jesen in verba.

3. Nasadba po močvirnatih nižavah. Nizkim mokrim krajinam prilgajo se najbolje breza, jelša in verba. Terdijo pa zvedeni gojzdnarji, da po takih legah bi ameríkanski sovoj vse drugo drevje prekosil. Obilno sadé teh drevés po Škocii, kjer so prepričani kmetovavci, da ni koristnejega drevesa od tega za mokre krajine. Ima pa posebno veliko smole v sebi, ktera ga brani velike mokrine. Iz njegovega lesa delajo posebno dile za ladije, mesarnje, statve in drugo orodje.

Tudi jasen je za mokre lege porabljev; on raste vesel in zdrav skorej na vsaki zemlji, celó na nizki, močvirnati, gobavi, ter se obnaša na najmokrejših mestih tako dobro, kot iva in vsako drugo mokrino ljubeče drevje. Ta imenitna lastnost jasenova je jako važna, pa je, žalibog, ne poznajo še popolnoma kmetje. (Vsaka kmetija bi morala imeti najmanj toliko jasenov in drugega drevja, da bi si svoje lese iz lastnega drevja oskerbovala.) (Dalje sledí.)

Razstava mnogoverstne živine v Parizu

od 23. majnika do 7. rožnika.

Marsikter gospodar utegne prašati: „čmu bo nam razstava v Parizu? saj naše živine nikoli ne bomo prodajali na Francozko, Belgiško, Angležko in sploh v zahodno Evropo ne?“

Kdor na to vprašanje hoče odgovoriti, mora globoko pogledati v skrivnosti matere nature, mora vediti: odkod izvira dobra živina, odkod mnogoteri dobri poljski pridelki; — on mora vediti, da nebó in zemlja izdelujete lepo banaško pšenico, žlahno bolonješko konopljo, lepo oger-

sko metelko, štajarsko deteljo, žateški hmelj, rigajski lan itd., — on mora vediti, da mesnate in močne ogerske goveda, neizrečeno molzne holandske krave, pitavni dūrhamski voli, terpežnost arabskega konja itd. niso izdelk berlavega človeka, ampak plod posebnega podnebja in zemlje. On mora vediti, da se rod zboljšuje po drugem boljem rodu, kakor se popačuje po svojem lastnem mnogokrat.

Vse to mora vediti, kdor hoče zapopasti važni namen pariške živinske razstave, kakoršne še nikdar na svetu ni bilo in ki si jo je izmislil cesar Napoleon III. Naj ima on še druge namene zraven tega, — gotovo je to, da je živinorejcom napravil s to razstavo nekaj za majhen dnar, česar bi si brez nje za drag dnar omisliti ne bili mogli. Kdor namreč želi naj lepše in naj bolje plemena goveje živine, ovác, koz, prešičev in perutnine viditi in se soznantiti z njih slovečimi lastnostmi, naj gré prihodnji mesec le v Pariz in vse bo vidil na enem kupu, kar le dobre in žlahne živine Evropa ima. Ni mu treba potovati po Angležkem, po Francozkem, Belgii, Nemškem, Španjskem, Švajci, Tiroljskem, Ogerskem itd. — vse, in naj lepšo in izbrano blago bo vidil tū, in si pridobil znanost v mnogoverstnih plemenih, kar mu gotovo brez prida ne bo. Kdor pa je v stanu še kaj kupiti, se vé da ta bo imel večji dobiček.

Pariška razstava bo tedaj veliko gledišče mnogoverstne imenitne živine, kakoršnega še ni bilo nikjer, dokler svet stoji.

Kak premožen gospodar bi utegnil reči: „saj bi še šel gledat, in pri ti priliki bi tudi poglavno francozko mesto vidil, pa kaj, ker so stroški preveliki?“ Na to mu odgovorimo: Kar je svet z železnicami prepreden, se hitro potuje in dober kup. Iz Dunaja v Pariz se potrebuje za vse skupaj kakih 60 do 70 fl., za 14 dní v Parizu k večem 100 fl.; potem takem se za vso pot tje in nazaj shaja z 250 do 300 fl.

To je malo dnarja za velik dobiček, ki si ga bo gospodar pridobil v živinoznanstvu. Še enkrat pa ponavljamo, da tega ne govorimo za ubogega kajzarja, ampak za premožnega gospodarja. Po „Woch. štaj. gosp. dr.“

Ozir po domači.

Znamenitosti Notranjskega in popis Pivke.

Ako, dragi moj bravec, po naši ljubi domovini potuješ, vidiš mnogo prijaznih, lepih krajin. Na Gorenškem vidiš prav zale kraje, dosti rodovitnega polja in sém ter tje pa precej na gosto tihomirne gajiče, zale homce, zad pa sive velikane; prečuditi se ne moreš krasnoti rajski bleške okoliče. Tudi Dolensko ima kaj lepe kraje. Njegove gorice nam dajo dobrega in zdravega vinca in po dolinah raste obilo žita; kaj prijazno se ob tiho-tekočih potokih mirne vase vijejo in dosti homcev nosi razvaline in šut nekdanjih mogočnih gradov. Pa nič manj tudi na Notranjskem se ti razprostirajo prijetne doline, mični grički in mogočne gore. Kdo je še grajal lepoto ložke doline, — kdo oponašal Planincem, da v puštinji živé, — kdo dražil Vipavca z divjoto njegovega kraja? Tū ti visoko v nebo kupí velikan notranjskih gorá — Snežnik, s svojo belo glavo; tū se dviguje znani Nanos v mili zrak. Na južni strani med po 10 sežnjev visokima bregovima Reka bobni in se v čudnodivjem kotu pod Škocjanom v zemljo zgubiva. Tū ti bistra Pivka, ako preveč suša ne pritisne, čiste valove memo Postojne v znamenito tamotno jamo valí, in potem, ko se je celo uro pod zemljo motala, prihrumi pri Planini izpod visoke skale, ter po obširnih travnikih se vijajoča napaja zelene pašnike in se v žrelo silne jame pogrezne. Dalje ti od ene strani na Javornika, od druge na Križnegore podnožje valovi rib migljajočega cerkniškega jezera pluskajo. Od tega na južno izhodni strani leži velik gojzd, ki se ti celó do turške meje vleče. Ako jo od Razdertega (perve vasí od Postojne) proti

Terstu mahaš, ti se sicer nič lepega ne odkriva; ali tū ho-diš po Krasu, ravno zavoljo njegove divjote imenitnem kraji, kjer ima silovita borja mnogokrat svoje strašne perute razpete in nemilo gospoduje. Na desni in na levi so gole planjave, goli griči, — pa, ko bi še goli bili! ali gosto so nasejani hribi in doline z belim kamnjem, med katerim rastejo žlahne travice v pičo terdni živinici. Od tega pustega kraja proti jugo-izhodu se razprostira ravno taka Čičarija. Redke so plodne doline, v katerih delavni in krepki Čič pridelá, kar pridelá. To so ob kratkem omenjene znamenitosti Notranjega.

Pivka.

Spodobilo bi se pač, da bi lepše kraje Notranjskega najpervo popisal, n. pr., ipavsko, ložko ali planinsko dolino, Pa dovoljeno naj mi bo, da znamenitosti Pivke, rojstnega kraja svojega, v prvo popišem. Saj vsak vé, da mi more biti ta zmed vsih dragih krajev naj dražji.

Ta kraj, ki se razprostira od Postojne proti Reki, štiri ure hodá daleč, ima ime od Pivke, bistre reke, ktera na zgornji Pivki, blizo grada našega Miroslava Vilharja, na lepi ravnini izvira, pod vasjo „Zagorje“. Voda ni velika, pa je berzotekoča, ni široka, pa je bistra in dereča. Ravno ta voda bi blagostan Pivčanov mnogo povikšala, ako bi zmiraj travnike in njive plodne mokrila; pa žali Bog! le kadar dolgo časa dežuje, pridere iz zemlje, in kmali, ko deževati neha, se posuši. Njena sestra pa, voda, ktera iz spodnožja Nanosa pride, se nikoli tako ne vjezi, da bi svoje dobrotne valove Podnanoscem odrekla, ampak brez prenehka pod verbami proti Postojni šumlja. Pri Hraščah, vasi na teržaški cesti, si s Pivko roko podaste, ter združene tri mline gonite in se tudi združeno v podzemeljske hrame, postojnske jame, valite.

Kako je pa to, da Pivka le ob času deževanja izvira pa se kmali posuši? Že slavni Valvazor pravi, da je Notranjsko sploh podobokano, in dosti tacih naravnih obokov krije tihe bistre jezera. Tako je brez dvombe tudi pod hribom, blizo kterega Pivka izvira, ki se Čepen imenuje; priča je to, da na južni strani tega hriba globoko v jarku nevsahljiv potok s silnim bučenjem vodo iz razširjene luknje meče, in je gotovo znamenje, da bo Pivka zdaj pa zdaj ven udarila. Še nekaj družega je gotovša priča: ko namreč prvi valovi Pivke iz zemlje puhnejo, prinesó dokaj majhnih ribic sabo; kje nek bi bile te ribice, ako bi pod hribom majhnega ali velicega vodnjaka ne bilo. Saj vendar hočejo imeti obširniši prostor, kakor so same vodne žile, dasiravno so obširne. (Dalje sledí.)

Slovensko slovstvo.

Pretres „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raíc.

(Dalje.)

Sopet na drugih mestih, kder se nikako j ne sme zamenarjati, ga dostikrat pogrešamo: „prijatelj“ IV. 6., „vklub“ 10., „poslednič“ 103., „kropel“ 188., „zibelka“ 144., „cara“ 15., „pustina“ 4., „kaplica“ 170., namesti „prijatelj“, „ukljub“, „poslednjč“, „kropelj“, „zibeljka“, „carja“, „pustinja“, „kapljica“. Razlogi so poznani. Tu samo napomenem „kropelj“ in „pustinja“; v novoslovenskem smo do seh dob prece dosledno pisali pri samostavnih ženskih v prvem sklonu na *lB* in v drugem na *i lj*: „kropelj“, „pogibelj“, drugi sklon „kopeli“, „pogibeli“, tako tudi „povodenj“, „povodni“ (pa ne, kakor naši sorodni sosede „pogibelji“) razvun „misel“, „žival“, kar se ima naši nedoslednosti pripisati; „pustinja“ iz *pust* in *ynja*, pa ne *ina*, ker ináči bi se glasiló „puščina“, primeri „družina“; vsled tega tudi krivo „luskina“ III. 8., namesti „luščina“

Ako smo dosledno pisavo šč iz *sk* in *stj* sprejeli, je dolžnost se tega v vseh primerljajih trdno držati, tedaj ne „spušeno“ 4., „nalaš“ 4., „keršanski“ 16., „blišeč“, „pre-